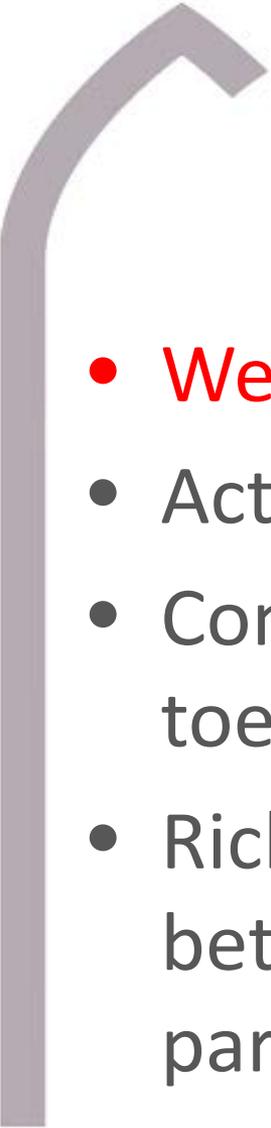

Een toekomst voor de Vlaamse Parochiekerken

Colloquium

Brussels Gewest

17 december 2013

Inhoud van de presentatie

- **Wetgevend kader in het Vlaams Gewest**
 - Actuele situatie van de parochiekerken
 - Conceptnota Minister Bourgeois: “Een toekomst voor de Vlaamse parochiekerk”
 - Richtlijnen van de Vlaamse Bisschoppen met betrekking tot het gebruik van de parochiekerken
 - Praktijkvoorbeelden
-

Wetgevend kader: Federaal

- Federale wetgeving:
 - erkenning erediensten (katholieke, protestantse-evangelische, anglicaanse, orthodoxe, islamitische en israëlitische)
 - Erkenning van niet-confessionele levensbeschouwingen
 - Vergoeding van “bedienaars” erediensten en levensbeschouwingen

Wetgevend kader: Vlaams Gewest

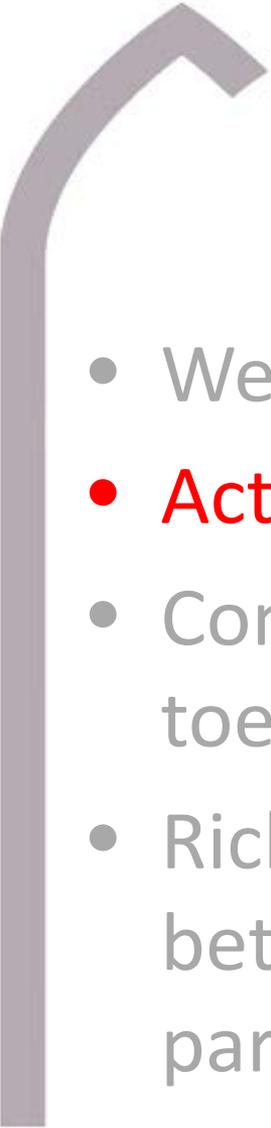
- Gewestelijk Vlaams decreet op materiële organisatie en werking van de erkende erediensten
 - Dateert van 2004, herzien in 2012
 - Kerkfabrieken: taken en bevoegdheden
 - Centrale kerkbesturen: 1 CKB vanaf 2 KF in de gemeente
 - Relatie KF / CKB met gemeenten en provincies: toezicht
- > Hieruit volgt op provinciaal en gemeentelijk niveau:
 - Verplichte materiële steun aan de erkende erediensten:
 - Tussenkost in tekort in de exploitatie
 - Tussenkost in investeringen voor onderhoud en restauratie van kerkgebouwen

Wetgevend kader: Vlaams Gewest

- Onroerend Erfgoeddecreet (herzien 2013) en diverse uitvoeringsbesluiten (nog goed te keuren)
 - Regelt de premies voor restauratie en onderhoud aan de beschermde monumenten, dus ook aan parochiekerken, kapellen en kloosters

Wetgevend kader: Vlaams Gewest

- Binnenlands Bestuur:
 - Decreet houdende de toekenning van subsidies voor gebouwen van de eredienst (...) – (12 juli 2013)
 - Geldt voor de niet-beschermdde kerken
 - Subsidies voor renovatie van kerkgebouwen
 - Subsidie voor studies voor her- en nevenbestemming en voor investeringen voor nevenbestemming (niet voor herbestemming)

Inhoud van de presentatie

- Wetgevend kader in het Vlaams Gewest
 - **Actuele situatie van de parochiekerken**
 - Conceptnota Minister Bourgeois: “Een toekomst voor de Vlaamse parochiekerk”
 - Richtlijnen van de Vlaamse Bisschoppen met betrekking tot het gebruik van de parochiekerken
 - Praktijkvoorbeelden
-

Hoeveel parochiekerken?

- In het Vlaams Gewest:
 - 1786 parochies
 - 1786 hoofdkerken van de parochie
 - 5 kathedralen
 - 129 bijgebouwen van de eredienst:
 - 47 annexen
 - 66 kapellen
 - 15 kapelanijen
 - 1 openbare bidplaats
- Totaal: ca. 1920 gebouwen van de eredienst

Beschermde kerken in Vlaanderen

- 38% van de parochiekerken **volledig beschermd**
 - Niet enkel oudste kerken, maar ook 19de eeuwse kerken in neo-stijlen en 20ste eeuwse modernistische kerken
- 15% van de parochiekerken **gedeeltelijk beschermd**
- Heel wat kerken (ook niet beschermde) zijn deel van
 - beschermd stads- of dorpsgezicht: 16%
 - beschermd landschap: 4%

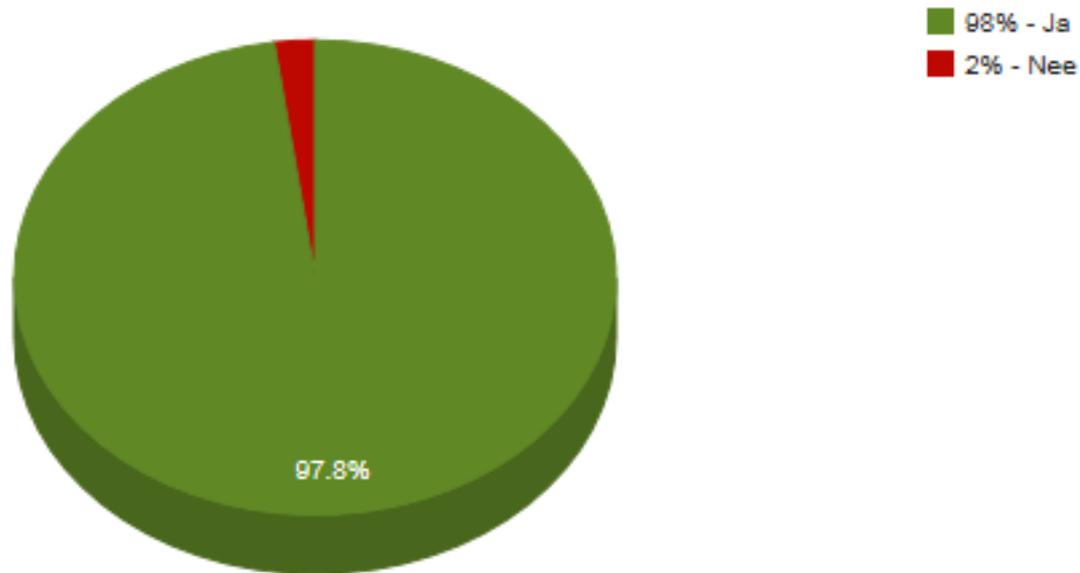

Staan parochiekerken leeg?

- Bevraging parochiekerken van het CRKC nuanceert dit
 - Enige cijfers...
-

Gebruik voor de eredienst

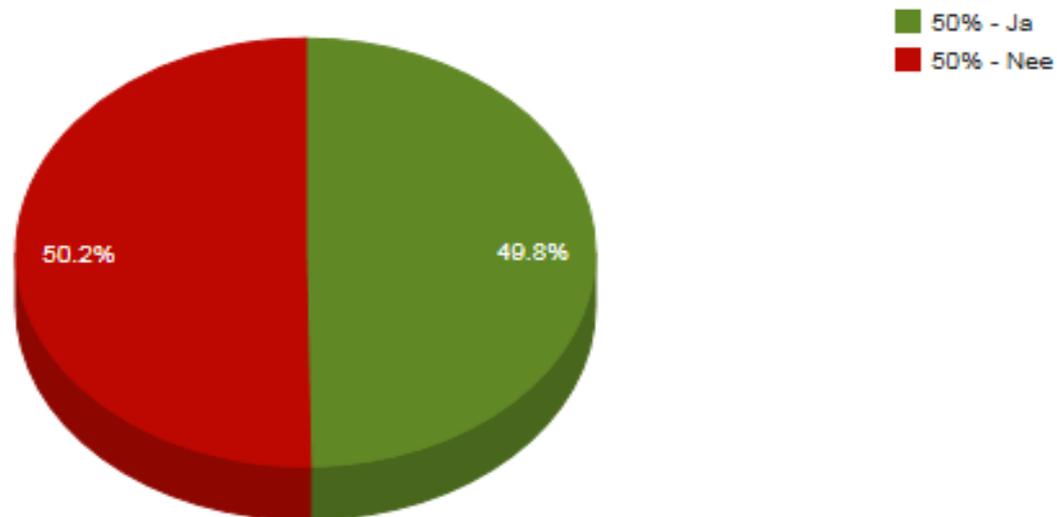
141. Wordt de kerk nog steeds gebruikt voor de eredienst?

n=1871

Open buiten de uren van de eredienst

147. Is de kerk open voor bezoek buiten de eredienst?

n=1869

Nog enkele cijfers

> Cijfers van 2009

- 20% van kerkfabrieken zelfbedruipend
- Tekorten van de andere kerkfabrieken worden gedragen door de gemeenten:
 - Exploitatietekort: 41 miljoen euro op totaal van 69 miljoen exploitatie-uitgaven
 - Investeringsstekort: 16 miljoen
 - Rechtstreekse investeringen in kerkgebouwen: 18 miljoen

Maatschappelijk draagvlak binnen de kerkgemeenschap

- Vrijwilligerswerk rondom parochiekerken blijft aanzienlijk
 - ca. **9.000 leden** in de kerkfabrieksraden
 - Koster, poetsers, bewakers, bloemschikkers zorgen ervoor dat de kerk onderhouden wordt en toegankelijk is.
 - vrijwillige basis of tegen kleine vrijwilligers-vergoeding
 - In totaal in 2008: **130.000 vrijwilligers** actief in de parochiewerking (ca. 3% van de Vlaamse bevolking)
 - (Studie Religieuze praktijk in België – Marc Hooghe)

Maatschappelijk draagvlak buiten de kerkgemeenschap

- Groeiende belangstelling vanuit:
 - **Erfgoed-, kunst- en cultuursectoren**: waardering van het roerend en onroerend erfgoed > kerken vormen samen het grootste openbaar museum
 - **Architectuursector** > niet alleen middeleeuwse kerken maar ook herwaardering van 19de en 20ste eeuwse kerkarchitectuur
 - **Stedelijke en Provinciale diensten cultuur, toerisme, erfgoedcellen** > kerken als element van city- of regiomarketing
 - **Academische wereld**
 - **Gespecialiseerde organisaties** > Open Kerken, Monumentale kerken Antwerpen, Gent, Mechelen, ...

Inhoud van de presentatie

- Wetgevend kader in het Vlaams Gewest
- Actuele situatie van de parochiekerken
- **Conceptnota Minister Bourgeois: “Een toekomst voor de Vlaamse parochiekerk”**
- Pastorale plannen en Richtlijnen van de Vlaamse Bisschoppen met betrekking tot het gebruik van de parochiekerken
- Praktijkvoorbeelden

Conceptnota van minister Bourgeois

- Dateert van juni 2011
- Problematiek van toekomst parochiekerken onder ruime aandacht gebracht
- Uitnodiging kerkelijke en burgerlijke overheden om in dialoog te gaan: opstellen van “Parochiekerkenplan”
- Aankondiging beleidsmaatregelen
 - O.a. aanpassing eredienstendecreet en onroerend erfgoeddecreet; decreet subsidies gebouwen eredienst
- Opdracht aan CRKC om een expertisecentrum voor Onroerend Kerkelijk Erfgoed uit te bouwen: gestart in januari 2012

Wat vraagt minister Bourgeois?

- Op lokaal niveau in samenspraak met Bisschoppelijke overheden **lange termijnvisie** over toekomst van parochiekerken op grondgebied van de gemeente uittekenen
- Kerkfabriek moet op basis van deze visie **meerjarenplan 2014-2019** onderhandelen met gemeentebestuur

Parochiekerkenplan: doel

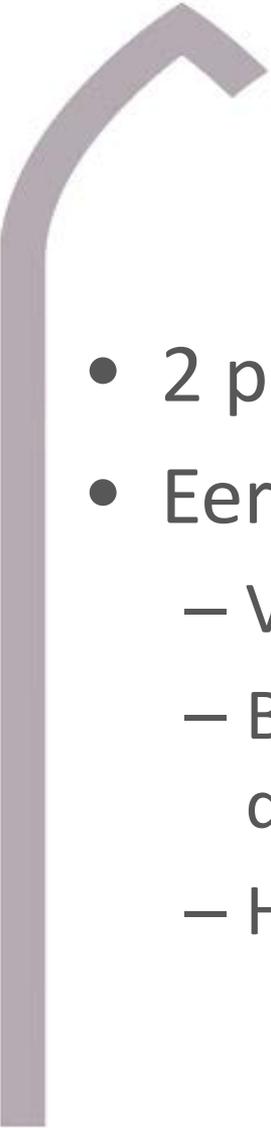
- Doel:
 - Zicht krijgen op toekomstig gebruik van de parochiekerken
 - Planning van investeringen voor onderhoud, restauratie
 - Tijdig maatregelen nemen in geval van nevenbestemming of herbestemming
- Juridisch belang:
 - Voorwaarde voor subsidies Vlaamse Overheid

Parochiekerkenplan: inhoud

- Moet de volgende elementen bevatten:
 - parochiekerken als gebouw, met onder meer de cultuurhistorische waarde, de architecturale mogelijkheden, de bouwfysische toestand, de mogelijkheid tot compartimentering, ...
 - parochiekerken in hun ruimtelijke omgeving: sociaal, cultureel, stads- of dorpsgezicht, landschap
 - actuele gebruik en functie van de parochiekerken
 - mogelijke interesse van andere actoren.

Hoe helpt CRKC?

- **Inventaris** van de kerken, annexen, kapelanijen en kapellen:
 - Historisch, architecturaal en kunsthistorisch belang
 - Kerk in de omgeving (dorps- en stadgezicht, landschap)
 - Actuele bouwfysische toestand, geplande investeringen, aanpalende lokalen beheerd door KF
 - Actueel gebruik, valorisatie, medegebruik, nevenbestemming en herbestemming
 - Roerend en immaterieel erfgoed

Pilootprojecten

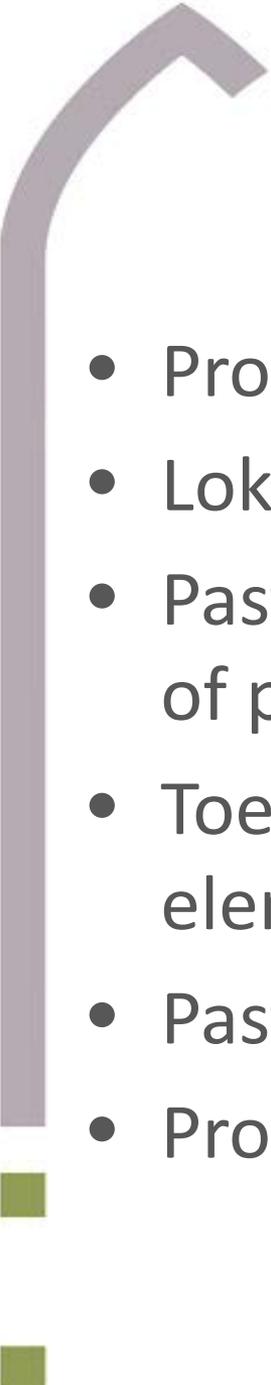
- 2 pilootprojecten: Westhoek en Gent
 - Eerste ervaringen:
 - Verzameling van objectieve informatie is basis
 - Bundeling van informatie op niveau gemeente: deze taak soms uitbesteed
 - Hoe dialoog tot stand brengen?
 - In principe taak CKB
 - Een neutrale “gespreksleider” kan helpen om de dialoog op gang te houden
-

Inhoud van de presentatie

- Wetgevend kader in het Vlaams Gewest
- Actuele situatie van de parochiekerken
- Conceptnota Minister Bourgeois: “Een toekomst voor de Vlaamse parochiekerk”
- **Pastorale plannen en Richtlijnen van de Vlaamse Bisschoppen met betrekking tot het gebruik van de parochiekerken**
- Praktijkvoorbeelden

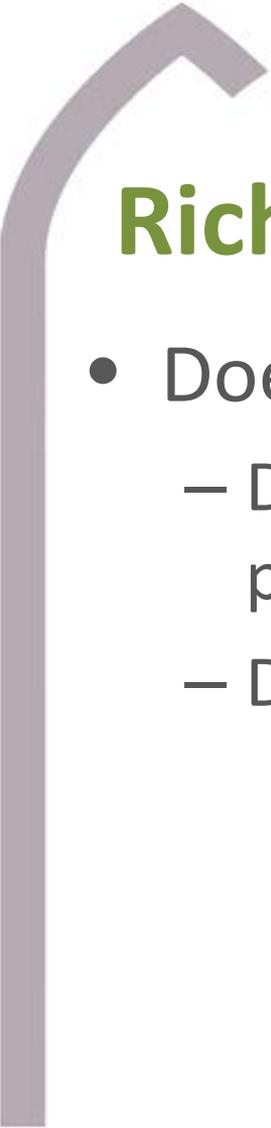
Pastorale plannen

- Evolutie naar een andere **kerkorganisatie**: proces in beweging en op eigen ritme
 - Veranderende rol van de pastores
 - Engagement van leken voor nieuwe taken
 - Welke rol spelen de kerkgebouwen daarin?
- **Einddoel** proces: middelen (waaronder gebruik kerkgebouwen) afstemmen op pastorale noden
- **Evenwicht** vinden tussen veranderend pastoraal gebruik, zorg voor patrimonium, lange termijn denken in termen van erfgoed

Pastorale plannen

- Proces gestart in alle Bisdommen vanaf 2011
- Lokaal wordt een pastoraal plan opgesteld
- Pastorale plannen worden gebundeld per dekenij of parochiefederatie
- Toekomstig gebruik van de parochiekerken is een element van het pastoraal plan
- Pastoraal plan is basis voor “Parochiekerkenplan”
- Proces loopt nog steeds in alle Bisdommen

Gebruik Parochiekerken :

Richtlijnen van Vlaamse Bisschoppen

- Doel van de richtlijnen:
 - Duidelijkheid geven over wat mogelijk is met parochiekerken
 - Duidelijkheid over wie beslist in welk gebruik
-

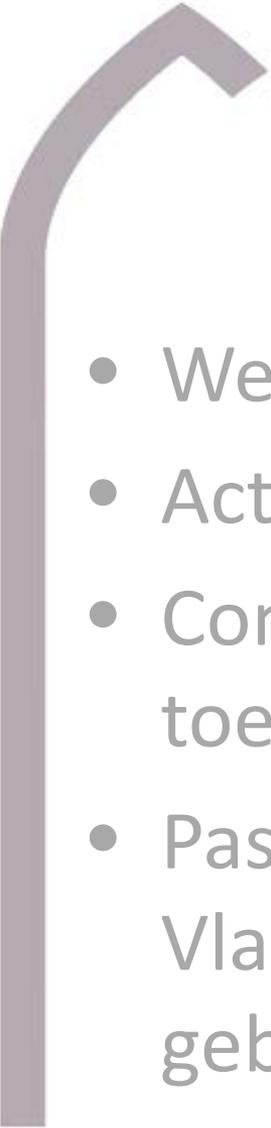
Welk “ander” gebruik in parochiekerk?

Richtlijnen van de Vlaamse bisschoppen:

- Activiteiten die betekenis van het gebouw kunnen versterken: cultureel, historisch, kunsthistorisch, architecturaal, landschappelijk, ...
- Kerkelijk Recht spreekt over “passend” gebruik
- Geen niet-christelijke rituelen of vieringen
 - Zie ook: maatschappelijke en politieke discussie!
- Niet gericht op privé-belangen, commerciële, partijpolitieke activiteiten

Eenduidige definities

- **Valorisatie** > alle activiteiten om waarde van de kerk te versterken
- **Nevengebruik** > andere christelijke erediensten gebruiken de kerk
- **Nevenbestemming**
 - Multifunctioneel gebruik: “tijdsdelen”
 - Gedeeld gebruik: ruimte indelen
- **Herbestemming**

Inhoud van de presentatie

- Wetgevend kader in het Vlaams Gewest
 - Actuele situatie van de parochiekerken
 - Conceptnota Minister Bourgeois: “Een toekomst voor de Vlaamse parochiekerk”
 - Pastorale plannen en Richtlijnen van de Vlaamse Bisschoppen met betrekking tot het gebruik van de parochiekerken
 - **Praktijkvoorbeelden**
-

Valorisatie van parochiekerken

- Wat?
 - Alle activiteiten die de waarde van de kerk voor de gemeenschap versterken
 - Voorbeelden?
 - Inschakeling in toeristische programma's: rondleidingen, kunsthistorische toelichtingen, ...
 - Occasionele tentoonstellingen, concerten, voordrachten
- Praktisch?
 - In principe geen investeringen nodig
 - Wel goede afspraken maken over gebruik, kosten en inzet van vrijwilligers (openen en sluiten, toezicht, ...)

Worden kerken gebruikt buiten eredienst?

- Gebruik van de kerk voor niet liturgische activiteiten: 75%
 - In hoofdzaak concerten (93%), tentoonstellingen (45%), repetities (37%), voordrachten (24%)
- Helft van de kerken open buiten de uren van eredienst
 - Stilte en bezinning belangrijkste redenen van bezoek
 - Toerisme bijkomende troef

Grootloon:

Kerk is ingeschakeld in
kunstproject PIT

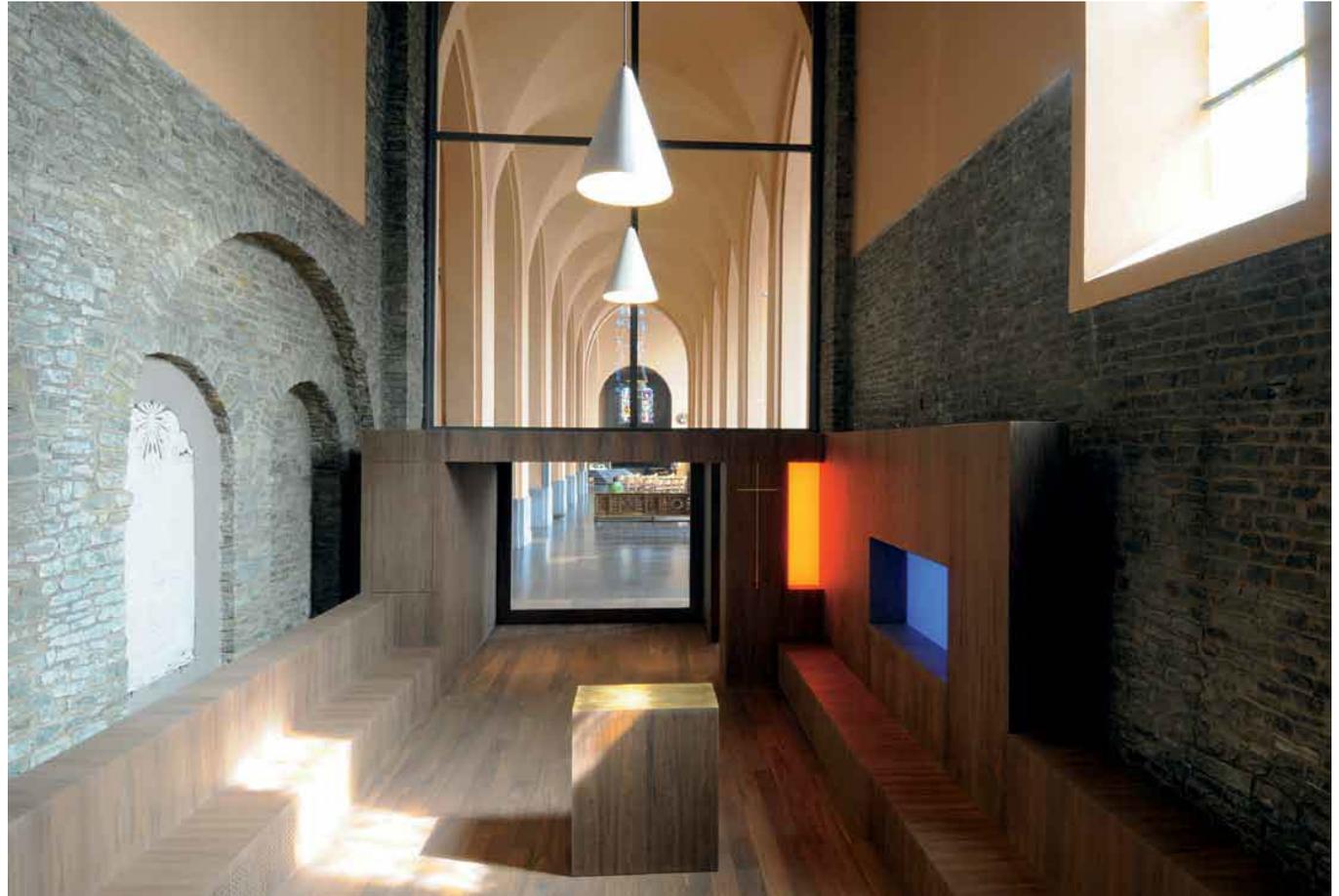

Basiliek Tongeren

Adventsconcert

Sint-Pieterskerk
Torhout
Weekkapel
en stilteruimte

**Sint-Anna-ten Drieënkerk
Antwerpen**

**Inschakeling in
toerisme: fietskerk**

Nevenbestemming

- Wat?
 - Kerk is te groot voor gebruik voor eredienst of wordt niet permanent gebruikt
 - Ruimte wordt gedeeld met een andere gebruiker op vaste basis
- Soorten nevenbestemming:
 - Multifunctioneel gebruik: delen van dezelfde ruimte in de tijd
 - Gedeeld gebruik: ruimte voor eredienst wordt afgescheiden van ruimte voor ander gebruik
- Praktisch:
 - Investerings noodzakelijk
 - Goede zakelijke afspraken maken tussen kerkfabriek en gebruiker(s)
 - Toestemming van de Bisschop noodzakelijk

Sint-Niklaaskerk Gent

kerk en evenementenruimte
(tijdelijk) gescheiden door
wand

***Evangelische Emmauskirche
Berlijn***

wereldwinkel, café,
stilteruimte en kerk in één
complex

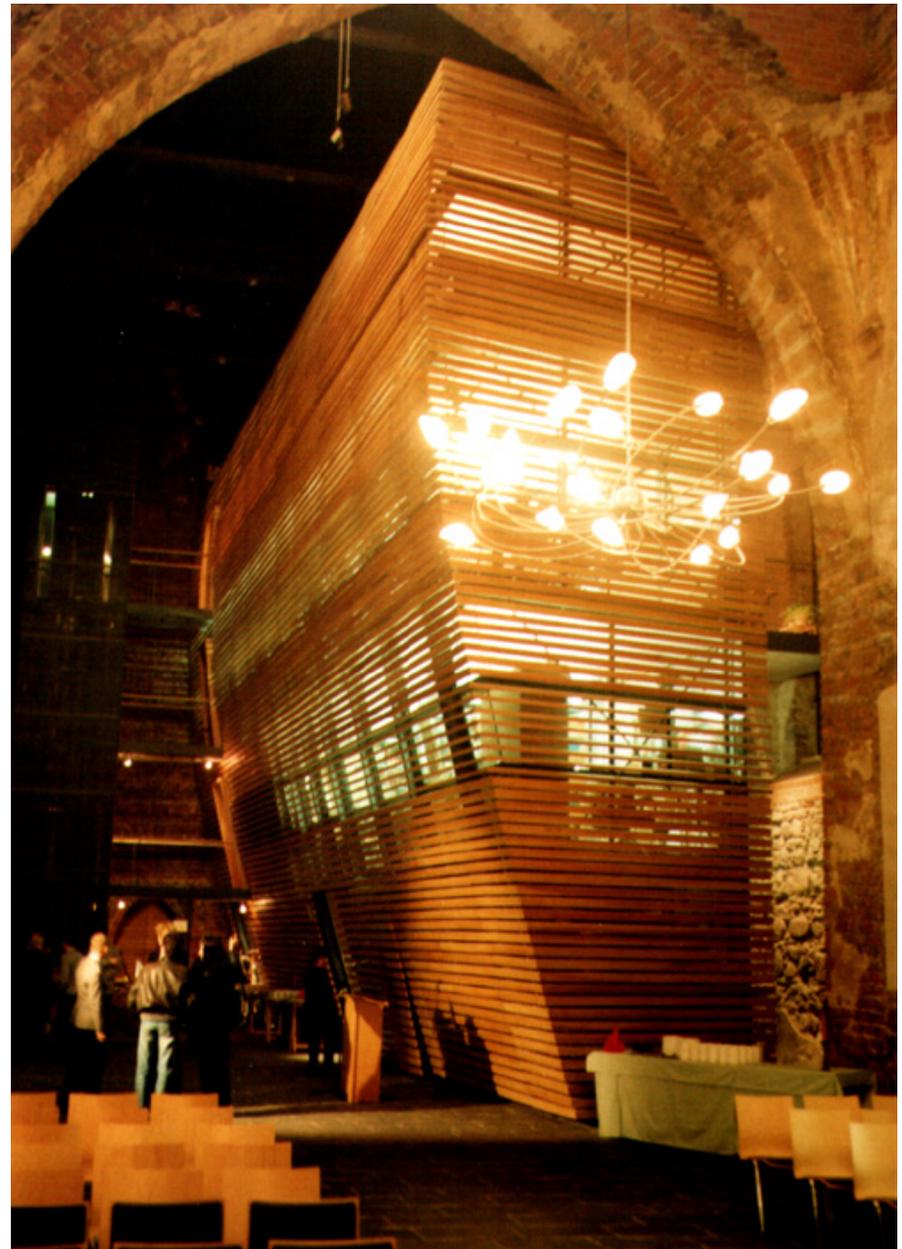

**Stadtpfarrkirche
Müncheberg (DE):**

in de gotische kerk werd
een bibliotheek en
vergaderruimte
ingebouwd.

De kerk wordt nog steeds
voor eredienst gebruikt

Herbestemming

- Wat?
 - Wanneer kerk niet meer gebruikt wordt voor de eredienst -> ontheffing aan de eredienst en nieuwe functie geven
- Hoe ? Procedure?
 - Goedkeuring van de Bisschop nodig
 - Deze wordt pas gegeven als er duidelijk en aanvaardbaar plan voor de herbestemming van de kerk voorhanden is + voldoende garanties voor toepassing in de toekomst

Herbestemming: van alle tijden

Maison Carré Nîmes: Tempel, vervolgens Kerk, vergaderzaal, stal, stadsarchief. Nu museum.

Herbestemming: van alle tijden

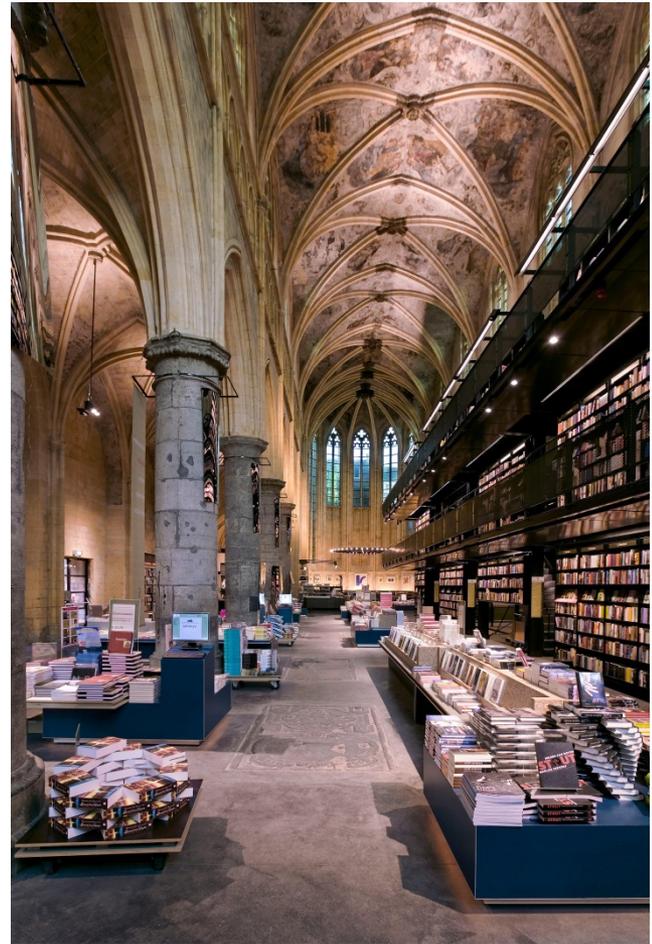

Abdij van Valmagne (FR):
Cisterciënzer Abdij uit 13^{de}
eeuw, na onteigening in
Franse revolutie >
wijnbouw, nu toerisme en
evenementen

Herbestemming: van alle tijden

Dominicanenkerk Maastricht: kloosterkerk (13de eeuw), parochiekerk, stadsmagazijn, tentoonstellingsruimte, repetitieruimte, karnavalszaal, archiefdepot, fietsenstalling. Nu boekenwinkel.

Welke nieuwe bestemmingen?

- **Studie, cultureel, toerisme, erfgoed, sociaal:** concertzaal, theater, gevangenis, sociaal of medisch centrum, bibliotheek, stadhuis, ossuarium, columbarium, sociale woning, beschermd wonen
- **Spiritueel:** retraitehuis, stilteplaats, bezinningsruimte, ...
- **Bewoning:** appartementen, lofts, individueel wonen, gemeenschapswonen, ...
- **Commercieel:** hotel, markthal, kantoren, commercieel centrum, evenementenruimte, casino, ...

St. Rochuskerk Ulbeek

Herbestemd tot
begraafplaats en urnenhof

Antwerpen

Muziekcentrum AMUZ

leper

Onderwijsmuseum in
vml. Sint-Niklaaskerk

Begijnhofkerk Tongeren

Onttrokken aan de eredienst,
definitieve bestemming
onduidelijk. Af en toe gebruikt
als evenementenruimte voor
concerten, boekenbeurs

Helmond (NL)

**Gezondheidscentrum in
vml Leonarduskerk**

Contacteer ons

CRKC – Centrum voor Religieuze Kunst en
Cultuur

Abdij van Park 7

3001 Heverlee

www.crkc.be

mail: jan.jaspers@crkc.be

Tel: 016 40 60 73

